

Molnár Péter

Töprengések az élménypedagógia fogalmáról

Manapság egyre több szót hallani az élménypedagógiáról, a reformpedagógiák egyik, egyre jobban elterjedt eleméről. Cikkemben a fogalmi meghatározásra törekszem elsősorban. Ha a szóösszetételre nézünk, akkor az élmény és a pedagógia fogalmainak valamilyen ötvözetére gondolunk. Lehet, hogy sokaknak azt jut eszébe, hogy egy osztálynál, a jól megválasztott didaktikai módszerrel tárgyalt téma kifejtése olyan „látványosan”, érdekesen, világosan sikerült, hogy jó élményként él tovább a diákokban. Akár egy jól sikerült fizika- vagy kémia kísérlet is lehet ilyen hatással a tanulókra. Ennek a jó élménynek a hatására motiváltabban és könnyebben tanulja meg az aktuális óra anyagát. Itt az élményre épít a tanár. A jó élmény a diákokban megerősíti a tanár munkáját.

Mi az élmény? *„Tágabb értelemben minden olyan pszichikus tartalom és jelenség, amelyről tudomásunk van, és amit tudatunkban átélünk. Szűkebb értelemben kiemelkedő történés hatására keletkező erős érzelmektől kísért lelki jelenség. Az élmények mély érzelmi színezetük miatt fokozott pedagógiai hatást fejtenek ki, s ezért megfelelő formában fokozhatják a nevelés hatékonyságát.”* [8, 349. p.]

Azonban az élménypedagógia ennél több. Ha röviden kellene válaszolnom, akkor azt mondanám, hogy az élménypedagógia kilép a megszokott osztálytermi keretek közül, és a diákok, gyermekek saját tapasztalataira, „élményeire” épít a természet segítségével, és jól megválasztott feladatokkal, játékokkal. Az élménypedagógiának a következő meghatározásait mutatom be:

„Saját élményű tanulás, lényege, hogy a tanulást jelentősen befolyásoló tényezők a tapasztalatok, élmények, érzések (szubjektív állapotok), melyeket a tanuló személy a tanulás során átél, az élmények összevetése, rendszerbe illesztése, valamint tapasztalatok elemzésén alapuló reflexiók a tanulás hatékonyságát fokozzák.” [2, 29. p.]

A Pedagógiai Lexikonban ezt olvastam: *„A reformpedagógia egyik iránya, amely az oktatás módszerében az addig követett → formális fokozatok helyett az élményen alapuló tanítást hangsúlyozza.”* [8, 349. p.]

A Tanítani a taníthatatlant című könyvben így határozzák meg az élménypedagógiát: *„Az élménypedagógia a közvetlen élményt, tapasztalatot használja alapként a tanulásban. Legegyszerűbben »cselekedve/tevékenykedve tanulásként« lehetne leírni. A tanulásnak olyan aktív formája ez, amely a résztvevők közvetlen tapasztalatát elsődleges információforrásként használja a tanulási folyamatban. Szöges ellentétben az előadásokon vagy olvasmányokon alapuló hagyományos tanulási módszereknek, hiszen ott mások élményein alapul a megszerzett tudás. Az élménypedagógia a tapasztalati tanulás egyik markáns irányzata.”* [3, 7. p.]

„Az élménypedagógia alapja Karl Schörghuber és Günter Amesberger meghatározása szerint a konkrét, gyakorlati tapasztaláson alapuló tanulás, mely általában nem hétköznapi; hanem kalandot és/vagy élményt magába foglaló helyzetben, valamint – érintetlen – természeti környezetben történik.” [6, 56. p.]

Hogyan alakult ki az élménypedagógia?

Az eszmei előfutárok közé sok-sok név tartozik, de én két névvel szeretnék részletesebben foglalkozni, John Dewey filozófussal és Wilhelm Dilthey pszichológussal és pedagógussal. Dewey-nél a tapasztalat fogalmának meghatározására fókuszálok. Az élménypedagógiában a tapasztalás során szerzett tanulás (tapasztalati tanulás) az egyik alap. „*Tapasztalat és cselekvés Dewey-nél az embernek a természetbe és társadalomba való beágyazottságának, általános értelemben vett kultúrájának része, olyannyira, hogy valójában cselekvés nélkül nincs is tapasztalat, és viszont. Az aktív tapasztalat azt jelenti, hogy a szervezet nem tátott szájjal... álldogál, míg esetleg valami feltűnik. Nem passzívan és tehetetlenül várja, hogy valami kívülről benyomást gyakoroljon rá. A szervezet saját egyszerű vagy komplex struktúrájának megfelelően hatást gyakorol környezetére. Következésképpen a környezetben okozott változások visszahatnak a szervezetre és annak aktivitására. Az élőlény saját viselkedése következményeinek hatását viseli el és szenved el. A cselekvés és az elszívás vagy elviselés szoros kapcsolata alakítja azt, amit tapasztalatnak nevezünk.*”¹ Az élménypedagógia is épít arra a tapasztalatra, amit az egyének, csoportok a közös feladat során megoldva, vagy akadálypályát végigcsinálva szerez meg. E tapasztalatszerzés során újabb dolgokat tanul meg, mégpedig a közös élmény segítségével. Tehát nem kész dolgokat kap, hanem maga jön rá a gyakorlat során.

Ha beírjuk az interneten a keresőbe az élménypedagógia, erlebnispädagogik vagy outdoor education fogalmakat, akkor a fogalmak jelentésén túl számos olyan oldal jelenik meg, ahol élménypedagógiával foglalkozó, továbbképzést tartó szervezetek, alapítványok találhatóak. A lehetőségek adottak! Nagyon sok konkrét gyakorlat található leírással, kellékekkel. Képzésekre is lehet jelentkezni, pl. facilitátor².

Ma a hagyományos családi keretek gyengülésével, ebben a digitális világban, szükség van az osztálytermi lehetőségeken túl olyan helyzetekre, ahol játékos és kalandos formában tapasztalja meg az egyén a csoport erejét, a bizalmat, egymásrautaltságot, ahol önbizalmát növeli, önismeretét bővíti, szociális és fizikai

¹ Dewey, The Middle Works, 12. k. 129. In: Boros János: *Pragmatikus filozófia*. Pécs, 1998., 103. p., Jelenkor Kiadó.

² facilis, e, mn. kf. és ff. (facio) sajátl. megtehető, lehetséges, 1, könnyű = amit könnyen meg lehet tenni, 2, olyan személyről, ki valamit könnyen s gyakorlottsággal hajt végre. In *A latin nyelv szótára*. Dr. Finály Henrik, Reprint kiadás, Bp., 1991, 766. p.

készségeit, állóképességét, kitartását erősíti. Újabb, eddig nem ismert oldalát ismeri meg magának, társainak.

Természetesen az ilyen gyakorlatokat biztosítva, átgondoltan, tervezve és a csoporthoz, egyénhez igazítva lehet kipróbálni. Ebben segíthet egy mentor, a facilitátor. Az outdoor (kültéri) pedagógia mellett egyre nagyobb teret kap az indoor (beltéri) pedagógia. Itt elsősorban a rajz, a festészet, a zene, a filmek, fényképek segítségével törekednek az általuk keltett élmények pedagógiai kiaknázására.

Akkor egyszerűen csak élményszerű oktatásról, tevékenységekről van szó az élménypedagógiában? Nem, többről!

„Élményszerű oktatás: az oktatásnak az a formája, amely 1. a gyermeket az oktatásban élmények befogadására alkalmassá teszi, 2. az ismeretek elsajátításában a tényanyagot elsősorban a gyermek közvetlen környezetéből, tapasztalataiból, élményeiből meríti. Wilhelm Dilthey német pszichológus és pedagógus szerint a szemlélet hideg és objektív, viszont az élmény lelkesítő és szubjektív. Az élmény ilyen felfogása az ún. strukturális lélektan fogalomrendszerébe tartozik, mely a lelki jelenségeket élményösszefüggéseikben vizsgálja a lelki élet egységes egészében. Dilthey tanítványa, Eduard Spranger szerint az élmény »bensőnk feldúlása, felkavarása jelentős tapasztalat által«, és az ember élmények központja.” [8, 350. p.]

Wilhelm Dilthey [5, 213–215. p.] a másik „előfutár”, akinek munkássága hozzájárult az élménypedagógia kialakulásához. Nála is jelentős szerepe van az élménynek, az átélésnek és megértésnek.

„A megértésnek valami egészéből kell kiindulnia, és belőle kell megragadnia az egészt. Később eltért a megértés pszichológiai megalapozásától, s az objektum felé fordult. A megértés objektív értelmi alakzatokra, történelmi művekre és értékekre vonatkozik. A szellemtudományok az »élet objektivációival« foglalkoznak, amennyiben azonban az élet eseményeit fejezik ki, megértésük útja az »átélésen« át vezet.” [7, 470. p.]

Az ember a történelemben létezik, realizálja, meghatározza önmagát. Történelmi idővel, tudattal rendelkezik. Ez a történelmi világ, melyben él az ember, egyszerre az ember fölött is áll, mely inspirálóan hat rá. Ezért hoznak létre (Dilthey szerint) az emberek értékeket, normákat. *„Működésük során azok objektiválódnak, azaz elszakadnak az alkotó egyéntől, ami által egyben megőrzik a következő nemzedékek számára a kialakuló szellemi tartalmakat, az egyes ember elműlik, de az általa teremtett kultúra fennmarad és állandóan fejlődik.” [5, 214. p.]*

Ezt a világot csak a pszichológia segítségével lehet megérteni. Ezen a ponton van fontos szerepe az élménynek. Ezt segíti az átélés és megértés. Hiszen az előbb említett történelmi világban élő egyének az élmények segítségével adják a teljesebb megértést. Mivel a valóságot szavakkal tudjuk leírni, ezért az elmondott és empátiával megértett élmények során létrejön egy közös élmény,

mely nagyobb rálátást biztosít. Ezt az egyén tovább hagyományozhatja. A tapasztalat pedig ezt igazolja, támogatja.

Több filozófus, pszichológus, pedagógus nevét lehetne még megemlíteni, de cikkem tárgyához hűen, az élménypedagógia fogalmi keretének bemutatását vizsgálva, elégségesnek bizonyul, Deweyt és Diltheyt megemlíteni mint eszmétörténeti előfutárokat. Természetesen, ha csak névvel, de meg kell említeni Walter Neubert, Eduard Sprangert, Franz Brentanot, Kurt Hahnt, Karl Schörghubert, Günter Amesbergert.

Összefoglalva. Mi is az élménypedagógia? *„Az élménypedagógia sem nem túlélő tréning, sem nem Ranger-kiképzés és semmi köze sincs a végzetes »Dicséretes, ami keménnyé tesz!« - féle szlogenekhez. Az élménypedagógia nem más, mint nevelés: a fiatalság és szociális nevelési képességnek minden szándéknál és minden körülmények között meghatározottnak kell lennie, és láthatónak kell maradnia. A mindenkori gyakorlatnak megindokolhatónak és transzparensnek kell lennie. A »Kaland-pedagógia« fogalom neveléstanilag értelmetlen, mivel a kaland nem tervezhető. A valódi kalandok meglepetésszerűen lépnek fel, többnyire előre nem láthatók és kockázatosak.»³*

A mai vizuális kultúrán nevelkedett gyermekeknek, akik sokat barangolnak a „digitális földrészen”, egy módszer lehet az élménypedagógia alkalmazása. Különösen azoknál az osztályoknál, ahol tanulási nehézséggel, magatartási zavarokkal küzdő diákok vannak. Az élménypedagógiai módszerek megerősíthetik, támogathatják a tanárok munkáit. A szakoknak megfelelően vannak olyan feladatok és játékok, melyek jól kiegészítik a hagyományos órákat. Sokszor a zömében frontális órákat tartó tanárookra is impulzívan hatnak. Lendületet és lelkesedést visz a „megszokott” órák menetébe. Jól használható az egyéni készségek és képességek fejlesztésére. Kiválóan alkalmas az osztályközösségek erősítésére, az osztály közösségi hálójának szorosabbá tételére. Egy élménypedagógiai tanfolyamot végzett kolléga akár a tantestületi hálót is megmozgathatja, és erősítéseket, „javítgatásokat” vihet végbe. Jól megfér egymás mellett a hagyományos, a projekt-, a kooperatív és az élménypedagógia. Kölcsönösen kiegészítik egymást – a diákok örömére, előnyére és a tanári hatékonyság fokozására. Egyszóval a flow érzés egy újabb módjának elérésére.

³Jörg Ziegenspeck: Erlebnispädagogik, in:

http://www.institut-fuer-erlebnispaedagogik.de/index_de.html 2013.03.05.11.38

Felhasznált irodalom

1. Bábosik István: *Nevelélmélet*. Budapest, 2004, Osiris Kiadó.
2. Fehér Irén – Lappints Árpád: *Pedagógiai fogalomtár*. Pécs, 2002, Comenius BT.
3. Liddle, Matthew J.: *Tanítani a taníthatatlant*. Élménypedagógiai kézikönyv. Budapest, 2008, Pressley Ridge Magyarország Alapítvány.
4. Lovász Károly: *Élménypedagógia*. Szeged, 2005, Lectum Kiadó.
5. Mészáros István – Németh András – Pukánszky Béla: *Neveléstörténet*. Budapest, 2005, Osiris Kiadó.
6. Mészáros Veronika – Bárnai Árpád: Az élménypedagógia egy lehetséges meghonosítási módja gyermekotthoni közegben. In *Új Pedagógiai Szemle*. 2010, 60. évf. 1–2. sz. 55–72. p.
7. Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Budapest, 1991, Szent István Társulat.
8. *Pedagógiai Lexikon*, I. kötet, A–F. Budapest, 1976, Akadémiai Kiadó.